

Tia Reiersen

Volver i vikingtid

Tolkninger av en volvegrav på Kaupang i Skiringssal

Bacheloroppgave i Arkeologi
Veileder: Heidi Mjelva Breivik
April 2024

Tia Reiersen

Volver i vikingtid

Tolkninger av en volvegrav på Kaupang i Skiringssal

Bacheloroppgave i Arkeologi
Veileder: Heidi Mjelva Breivik
April 2024

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske og klassiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Denne bacheloroppgaven er en litteraturstudie som tar for seg en volvegrav fra Kaupang, og drøfter hvordan ulike aspekter av denne graven har blitt brukt i tolkningen av den gravlagte som volve. Oppgaven gir en innføring i tidligere undersøkelser på Kaupang og på graven, før en redegjørelse av volver og seid i vikingtid, med vekt på mytologisk bakgrunn, seid og kjønn og volvenes utseende og praksis. Videre drøftes problemstillingen, hvor de ulike funnene fra graven og hvordan disse er tolket som faktorer som tilsier at den gravlagte er en volve, blir undersøkt. De ulike faktorene er blant annet den gravlagtes klesdrakt, personlig utstyr som volvestaven, og faktum at hun var begravet sittende. Til slutt oppsummeres drøftingen.

Abstract

This bachelor's thesis is a literature study that deals with the grave of a volva from Kaupang, and discusses how various aspects of this tomb have been used in the interpretation of the person buried as a volva. The assignment provides an introduction to previous investigations at Kaupang and on the grave, before an account of volvas and seid in the Viking Age, with emphasis on mythological background, seid and gender and the appearance and practice of the volvas. Furthermore, the issue is discussed, where the various finds from the grave and how these are interpreted as factors indicating that the buried person is a volva are examined. The various factors include the buried person's clothing, personal equipment such as the volva staff, and the fact that she was buried sitting up. Finally, the discussion is summarized.

Innhold

Sammendrag	1
Abstract	1
Figurliste.....	3
1 Innledning.....	4
1.1 Problemstilling	4
1.2 Metode og materiale	4
2 Undersøkelsene på Kaupang i Skiringssal	6
2.1 Tidligere forskning og undersøkelser på Kaupang.....	6
2.2 Kaupangs gravfelt.....	6
2.3 <i>K/IV «Forargelsens Hus»</i> – Ka. 294-296.....	7
3 Seid og volver – historiske kilder som bakgrunn for tematikk og problemformulering	11
3.1 Mytologisk bakgrunn	11
3.2 Seid og kjønn.....	12
3.3 Volvenes utseende og praksis.....	14
4 Tolkninger og diskusjon	16
4.1 Historien om Ka. 296	16
4.2 Klesdrakt og annet personlig utstyr.....	17
4.2.1 Klesdrakt	17
4.2.2 Bronseballe.....	18
4.2.3 Vevsverd og jernstav	19
4.3 Hund	20
4.4 Sittende begravelse.....	20
4.5 Relasjoner mellom de gravlagte i Ka. 294-297	22
4.6 Tolkninger av volvens kjønn.....	22
5 Oppsummering	24
Litteraturliste	25

Figurliste

Figur 1 Kart som plasserer Kaupang, s. 5

Figur 2 Kart over Kaupangs gravfelt, s. 7

Figur 3 Illustrasjon av gravene fra samme grøfta hvor a. 296 lå, s. 8

Figur 4 Illustrasjon av Ka. 294-296, Stylegars tolkning, s. 10

Figur 5 Illustrasjon av Ka. 294-296, Price sin tolkning, s. 10

Figur 6 Lillevolva Torbjørg fra Eirik Raudes saga, s. 14

Figur 7 Stav fra 1700-tallet brukt i forbindelse med spinning, ligner volvestavene, s. 15

Figur 8 Bronsebollen som lå i fanget til Ka. 296, s. 18

Figur 9 Illustrasjon av innsiden av bronsebollen med runeinnskriften *i muntlauku*, s. 18

Figur 10 Jernstaven som ble funnet i Ka. 296, s. 19

Figur 11 Osteologisk materiale/skjelettfunn fra *K/IV, grav III*, s. 21

1 Innledning

1.1 Problemstilling

På Kaupang i Skiringssal i Larvik i Vestfold (figur 1) finner vi grav Ka. 296. Den gravlagte i denne graven er tolket som en volve, altså en slags trollkvinne fra vikingtiden. Det er nettopp denne tolkningen jeg vil undersøke nærmere i denne oppgaven. Det overordnede temaet for denne oppgaven er vikingtidens volver, som skal studeres nærmere gjennom denne kvinnens gravmateriale og funnomstendigheter. I tillegg drøftes spørsmål om volver og kjønn nærmere, for som vi skal se er dette et stort og viktig tema innen seid (vikingtidens magi). Spørsmålet som skal belyses er: *Hvilke faktorer er brukt for å argumentere for at den gravlagte i Ka. 296 kan ha vært en volve?* Med faktorer menes arkeologiske funn og funnomstendigheter fra graven som er brukt i argumentasjonen av ulike teorier og tolkninger rundt graven.

1.2 Metode og materiale

Denne oppgaven er en drøftingsoppgave som gjennom litteraturstudier skal ta for seg ulike forfatters teorier og tolkninger rundt grav Ka. 296. Kapittel 2 og 3 er redegjørende og legger grunnlaget for drøftingsdelen, som er kapittel 4. I kapittel 2 tar jeg for meg tidligere undersøkelser på Kaupang og redegjør for den aktuelle graven. Kapittel 3 tar for seg volver og seid, en redegjørende del om det vi vet om temaet fra blant annet sagalitteratur, og danner bakgrunnen for tolkningene av Ka. 296. I kapittel 4 vil funnomstendighetene for Ka. 296 presenteres suksessivt, samtidig som tolkninger av det presenterte gravmaterialet skal drøftes for å nærmere undersøke hvordan denne graven er tolket som en volvegrav. Jeg vil også trekke inn eksempler fra andre lignende graver fra samme tid der det er relevant.

Materialet som blir brukt i oppgaven er de arkeologiske funnene som er gjort fra graven, og litteratur fra ulike forfattere. Disse forfatterne er blant annet Charlotte Blindheim et al. (1981, 1995b, 1999), Brit Solli (2002), Neil Price (2008, 2010, 2019a, 2019b), Unn Pedersen (2014) og Frans-Arne Stylegar (2007). Price er den forfatteren som blir hyppigst brukt i tekstens drøfting, ettersom han har jobbet mye med dette temaet og denne graven og dermed har han store mengder litteratur som er relevant for problemstillingen.

Figur 1 Kart som plasserer Kaupang. Hentet fra Skre (2007b, s. 20)

2 Undersøkelsene på Kaupang i Skiringssal

2.1 Tidligere forskning og undersøkelser på Kaupang

Forskning og undersøkelser på Kaupang har pågått i flere hundre år. Den første som diskuterte skriftlige kilder som omtalte Skiringssal var Gerhard Schøning, på 1700-tallet (Skre, 2007a, s. 28). Etter dette ble det stor diskusjon basert på skriftlige kilder rundt hvor Skiringssal lå, en diskusjon som varte til ut på 1800-tallet, hvor Gerhard Munthe var svært sentral (Skre, 2007a, ss. 28-31). Midt på 1800-tallet kom kvalifiserte akademikere på banen, og her blir historikeren Peter Andreas Munch viktig. Dette er også perioden da de første arkeologiske utgravningene ble gjennomført av arkeologen Nicolay Nicolaysen i 1867 (Skre, 2007a, s. 31). Den neste utgravingen på Kaupang skjedde i 1902, da Gabriel Gustafson gravde ut tre eller fire gravhauger (Skre, 2007a, ss. 36-38). Den første halvdel av 1900-tallet skjedde det lite av akademisk interesse og faglig utvikling (Skre, 2007a, s. 38).

1950-tallet, derimot, var et gjennombrudd for forskningen på Kaupang. Da begynte utgravningene ledet av Charlotte Blindheim, som ga store resultater, og Skre (2007a, s. 42) legger vekt på hvor viktig Blindheims arbeid med Kaupang har vært. Blindheim gravde blant annet ut gravfeltet på Bikjholberget, hvor vi finner nettopp grav Ka. 296, som er et navn graven har fått i ettertid, ettersom den fikk et annet navn under utgravingen til Blindheim, som vi skal se nedenfor. I årene som fulgte jobbet Blindheim med forskning og publikasjoner om Kaupang. Skre (2007c, s. 43) tok etter hvert selv over som leder for Kaupangprosjektet, og var ansvarlig for utgravningene i 2000-2003. Disse utgravningene foregikk i selve byområdet og har resultert i at vi nå vet mye mer om byens omfang (Pilø, 2007). Dette var den siste store utgravingen på Kaupang, men det har i ettertid vært en mindre utgraving i 2015 i en privat hage på Søndre Kaupang (McGraw, 2017).

2.2 Kaupangs gravfelt

Kaupang eksisterte som by i litt over 100 år og kan dateres fra ca. år 800 til 960-980 (Pilø, 2007, s. 161). I løpet av denne perioden har beboerne av Kaupang omringet seg med gravfelt hvor de har gravlagt sine døde. På Kaupang finner vi gravfeltene Nordre Kaupang, Søndre Kaupang, Hagejordet, Bikjholberget, Lamøya, Bjønnes og Vikingholmen (figur 2) (Stylegar, 2007, ss. 68-75). Birgit Heyerdahl-Larsen (1981b, s. 56) påpeker at Nordre Kaupang har vært

ett stort sammenhengende gravfelt, og at gravhaugfeltet på Nordre Kaupang og flatmarksgravfeltet Bikjholberget var i umiddelbar tilknytning til hverandre. Antallet graver til sammen på Kaupang anslår hun kan være bortimot tusen «for hele Kaupangsområdet med Bjønnes» (Heyerdahl-Larsen, 1981b, s. 65). Heyerdahl-Larsen konkluderer også med at «bosetningsområdet må ha vært omgitt av graver», som hun sammenligner med Birka, hvor dette også er tilfellet (Heyerdahl-Larsen, 1981b, s. 65).

Figur 2 Kart over fire av Kaupangs gravfelt og bosetningsområdet. Vannstanden var høyere, og Lamøya var derfor en øy, og Bikjholberget var en halvøy, i dag er det fastland mellom disse gravfeltene. Hentet fra Historisk Museum, illustrasjon av Lars Pilø: <https://www.historiskmuseum.no/utstillinger/utstillingsarkiv/kaupang-vikingbyen/virtuelt-utstillingsrom/kaupangen-i-skiringssal/>

Frans-Arne Stylegar gir i sin artikkel *The Kaupang Cemeteries Revisited* en grundig gjennomgang av gravfeltene på Kaupang, i tillegg til en omfattende liste over alle undersøkte graver på Kaupang, med ny oversiktlig nummerering. Ifølge Stylegar (2007, s. 77) er 407 graver (individer) dokumentert for, og man estimerer at det minst har vært 700 graver på Kaupang, et antall han påpeker at antakeligvis er for lavt. I likhet med Heyerdahl-Larsen anslår Stylegar (2007, ss. 75-78) at antall graver på Kaupang kan ha vært tusen, men at det er vanskelig å beregne hvor mange graver som har gått tapt, som igjen gjør det vanskelig å vite nøyaktig hvor mange graver det kan ha vært i utgangspunktet. Det er på Bikjholberget gravfelt, mer spesifikt Søndre Bikjholberget, vi finner grav Ka. 296. De aller fleste gravene på dette området, inkludert Ka. 296, er flatmarksgraver, i tillegg til at alle gravene er ubrent (Stylegar, 2007, s. 73). Mange av gravene er båtgraver, også Ka. 296, og Kaupang har den største konsentrasjonen av båtgraver i hele Skandinavia (Stylegar, 2007, s. 92).

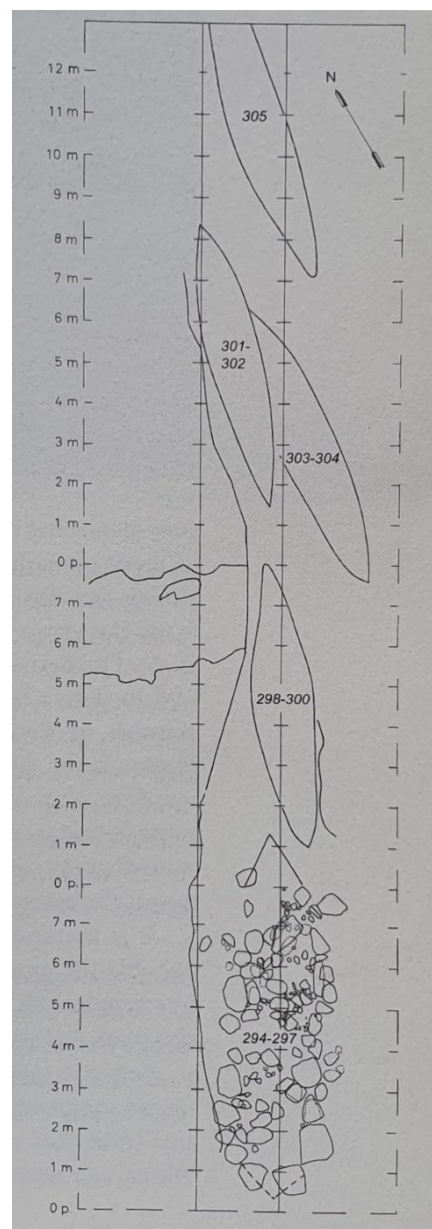
2.3 K/IV «Forargelsens Hus» – Ka. 294-296

Under Charlotte Blindheims utgraving på Bikjholberget i 1951 ble en steinlagt minst 8,5 meter lang (Heyerdahl-Larsen, 1995b, s. 95) båtgrav avdekket (figur 3) (undersøkt av Thorleif

Sjøvold, Wencke Slomann og Kari Egede Larsen m.fl.) (Heyerdahl-Larsen, 1995a, s. 22). Graven var kilde til frustrasjon ettersom den var så kompleks (Moen et al., 2023, s. 232), og fikk navnet «*Forargelsens Hus*» I, nummerert *K/IV*. Navnet *Forargelsens Hus* kom også av at man i utgangspunktet trodde det var en hustuft (Heyerdahl-Larsen, 1995a, s. 22). Denne graven på Søndre Bikjholberget «er et uhyre komplisert anlegg med til dels meget rike graver» (Heyerdahl-Larsen, 1981a, s. 142). Også Stylegar (2007, s. 95) kaller Ka. 294-296 det mest spektakulære gravanlegget på Kaupang. Dette er altså et meget komplisert anlegg, og det finnes flere ulike tolkninger rundt denne graven, og noen av dem skal undersøkes nærmere i denne oppgaven. I denne båten er det gravlagt tre voksne personer, to kvinner og en mann. Disse gravene ble igjen nummerert *grav I, II* og *III*, hvor *grav I* er kvinnen i baugen av båten, *grav II* er mannen i midten av båten, og *grav III* er kvinnen ved roret (Heyerdahl-Larsen, 1995a, ss. 22-24). *K/IV grav III* er graven jeg skal undersøke nærmere, altså hvor *volven* er begravet.

Som nevnt har Stylegar (2007) gjort et omfattende revideringsarbeid hvor han har laget en liste over Kaupangs graver med nye nummer. *K/IV* har her fått nummeret Ka. 294-296, hvor *grav I* tilsvarer Ka. 294, *grav II* tilsvarer Ka. 295 og *grav III* tilsvarer Ka. 296. Det lå i tillegg en tidligere mannsgrav under denne båten, nummerert *K/IV grav IV* i Oldsakssamlingene, som har fått nummeret Ka. 297 hos Stylegar (2007, s. 122). Jeg kommer i hovedsak til å bruke Stylegar sin nummerering (Ka. 296 osv.), men vil bruke *K/IV* når jeg omtaler Oldsakssamlingene fra 80- og 90-tallet, hvor Blindheim et al. (1981, 1995b, 1999) skriver om utgravingene fra 50-tallet.

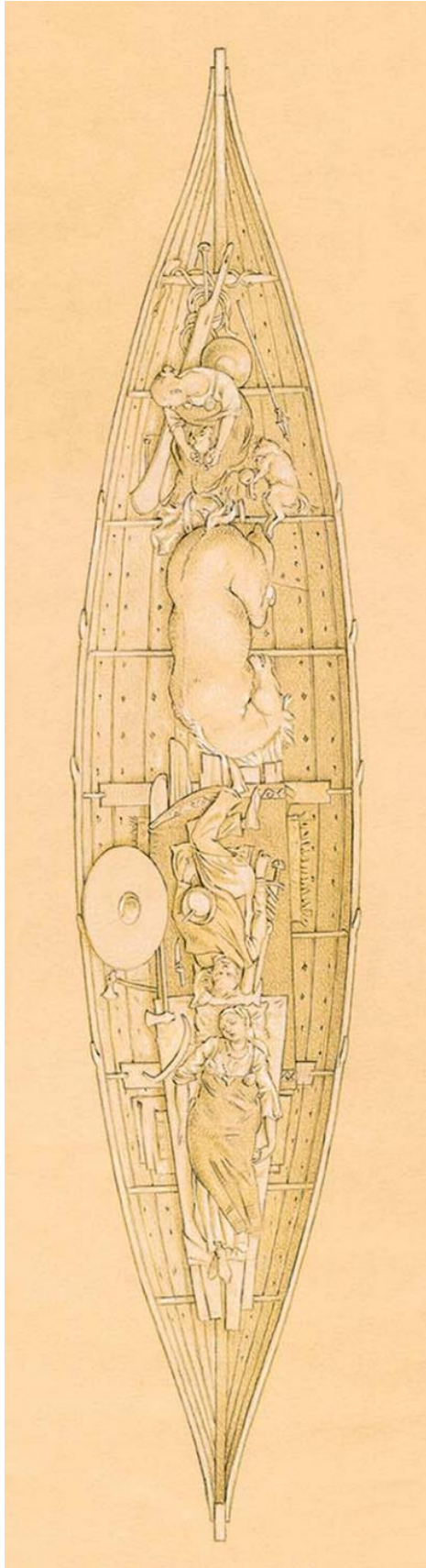
Når det gjelder selve arrangementen av Ka. 294-296 finnes det to illustrasjoner tegnet av Þorhallur Þráinsson. Den ene av dem, figur 4, er en illustrasjon av Stylegar sin tolkning fra

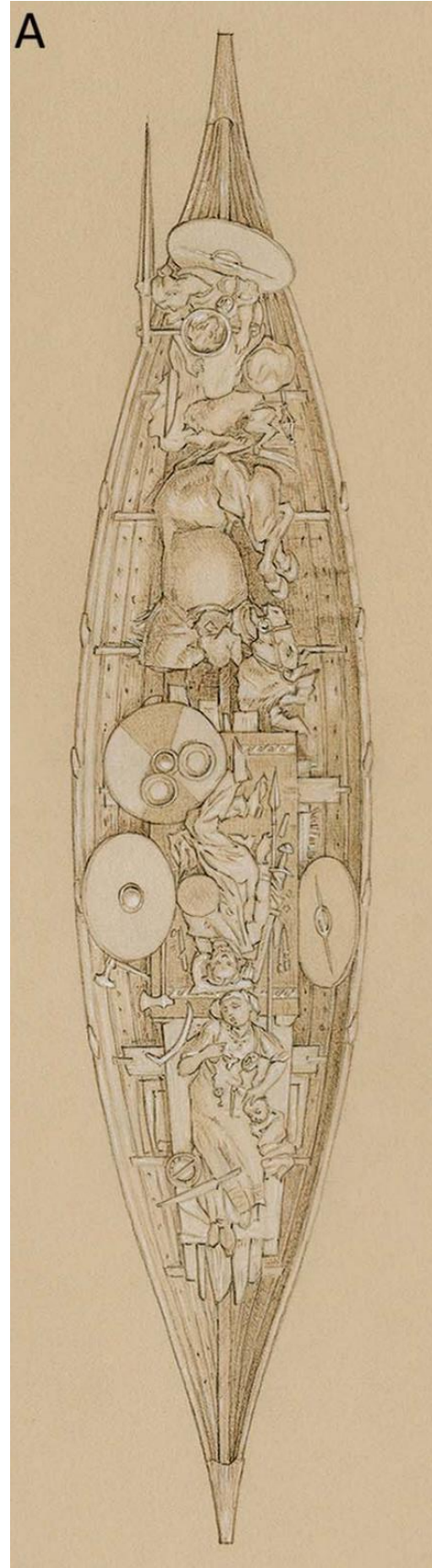
Figur 3 Illustrasjon av alle gravene fra samme grøfta (kalt 'gloven') som Ka. 296 lå, som er den nederste båten i bildet. Hentet fra Stylegar (2007, s. 71)

2007, mens figur 5 er Neil Price sin tolkning fra 2010 (Moen et al., 2023, ss. 232-233). På figur 5 kan vi se alle de fire individene begravet i båten: Kvinnen i Ka. 294 ligger i baugen med spedbarnet ved siden av seg, hånden på hodet dens. Ka. 295, mannen, ligger i midten, hode mot hode med Ka. 294. Kvinnen i Ka. 296 sitter ved roret, og Price (2010, s. 129) påpeker at det kan være hun holder roret i hånden, og 'styrer' båten. Mellom Ka. 295 og 296 lå det en hest. I fanget på Ka. 296 en bronseballe med ulike gjenstander, inkludert hodet på en hund, og (deler av) resten av dens kropp ved hennes føtter (Price, 2019b, s. 114). Som Moen et al. (2023, s. 233) gjør rede for er det et flertall ulike tolkninger rundt arrangementen av denne graven, for ettersom den har vært såpass kompleks, er det vanskelig å tolke alle aspekter av gravens utforming, som for eksempel posisjoneringen av individene, tydelig. Disse to illustrasjonene viser hvor forskjellig man kan tolke graver basert på det arkeologiske materialet man finner.

Når det gjelder datering av denne graven nevner Heyerdahl-Larsen at en øks funnet i *grav III* kan dateres til siste halvdel av 800-tallet, og hele 900-tallet, og at det kan være rimelig å på dette grunnlag datere graven til begynnelsen av 900-tallet. I tillegg legges vekt på usikkerheten av en slik datering. I *grav I* fantes en trefliket spenne datert til fra midten av 800-tallet til godt inn på 900-tallet (Heyerdahl-Larsen, 1981a, s. 142). I *grav II* ble det funnet sverd, øks og skjoldbule som også kan dateres til begynnelsen av det 10. århundret, og Heyerdahl-Larsen (1981a, ss. 142-143, 159) påpeker at gravene nok «ligger nær i tid». Gravens funnomstendigheter vil drøftes nærmere i kapittel 4.

Figur 4 Illustrasjon av Ka. 294-296, tegnet av Þorhallur Þráinsson. Hentet fra Moen et al. (2023, s. 233)

Figur 5 Illustrasjon av Ka. 294-296, tegnet av Þorhallur Þráinsson. Hentet fra Moen et al. (2023, s. 234)

3 Seid og volver – historiske kilder som bakgrunn for tematikk og problemformulering

3.1 Mytologisk bakgrunn

Som nevnt innledningsvis er Ka. 296 tolket som en volvegrav. I dette kapitlet skal jeg redegjøre for begrepene *seid* og *volve*, med utgangspunkt i Brit Solli og Neil Price sin litteratur, og deres tolkninger av historiske kilder, som for eksempel Eirik Raudes saga. Dette kapitlet danner bakgrunnen for forståelsen rundt graven og tolkningen av den gravlagte, og den videre drøftingen i neste kapittel. Denne første delen i dette kapitlet tar for seg den mytologiske bakgrunnen for seid og volver. Videre tar jeg for meg seidens forhold til kjønn. Som vi skal se er seidutøvelse sett på som en kvinnelig aktivitet, og menn som drev med dette ble sett ned på. Likevel regnes Odin å være seidens mester, noe som reiser spørsmål angående hans sosiale kjønnsrolle. Til sist i dette kapitlet skal jeg se på volvenes utseende og praksis, for å danne et bilde av hvordan en volve *kan* ha sett ut. Det som presenteres i dette kapitlet skal drøftes videre i neste kapittel.

Seid er magi i den norrøne religionen. Solli (2002, s. 129) beskriver seid som «en form for operativ magi som kunne være både positiv og negativ». I tillegg påpeker hun at den norrøne seiden kan ses på som en slags sjamanisme, ettersom det å komme i ekstase er en del av seidutøvelsen, som er et stort likhetstrekk med sjamanisme (Solli, 2002, s. 130). Den viktigste av de norrøne gudene innen seid, er Odin. Frøya er også spesielt viktig, ettersom det var hun som lærte bort seid til Odin (Solli, 2002, s. 128). I Ynglingesagaen skriver Snorre at seid ble introdusert til æsene av Frøya (Price, 2019b, s. 68). Odin selv blir sett på som en slags sjaman, og er den ubestridte mester av seid (Price, 2019b, ss. 59, 69). Odin ofrer mye for kunnskap, som øyet han gir fra seg for å kunne drikke av kunnskapsbrønnen, og piner seg selv ved å henge i Yggdrasil, verdens-/livstreet i norrøn mytologi, i ni dager i strekk, hvor han får visjoner av de første runene (Price, 2019b, s. 57).

Det er mange sider ved seid, og flere måter å utøve seid på. En av dem er å skifte form, eller *ham*, og bli til, for eksempel, andre dyr, noe Odin ofte gjorde (Solli, 2002, s. 129). Frøya kunne også skifte ham (Price, 2019b, s. 69). Da blir kroppen liggende, mens sjelen kan reise til fjerne steder, så fjernt som Hel, dødsriket i norrøn mytologi (Solli, 2002, s. 129). Odin blir beskrevet i Ynglingesagaen som den fremste hamskifter (Raudvere, 2008, s. 241). En annen

side ved seid er åndemaning, som Odin regnes som grunnleggeren av, og som går ut på å få kontakt med de døde (Solli, 2002, s. 138). Divinasjon inngår også i seid, og det var, som vi kan se i Eirik Raudes saga, vanlig å tilkalle en volve om man var usikker på framtiden sin, om så det var den økonomiske framtiden eller angående årets avlinger.

De menneskelige utøverne av seid var blant annet volvene. Price (2019b, ss. 71-77) legger ut om ulike begreper rundt seidutøvere som jeg ikke skal gå nærmere inn på, men det er verdt å nevne at det finnes flere typer seidutøvere med ulike navn og egenskaper. I denne oppgaven blir begrepet *volve* brukt, ettersom dette betyr *stavbærer*, og det er nettopp en volve kvinnen i Ka. 296 blir omtalt som. Solli (2002, ss. 138-140) understreker at utøvelsen av seid er forskjellig for Odin og menneskene. Odin er den mektigste seidutøveren, og kan foreta svært krevende *reiser* (sjelereiser), som ned til Hel, mens volvenes seid vanligvis har gått ut på å spå framtiden (Solli, 2002, s. 139). Men, volvene kunne også prøve å få kontakt med de døde, for eksempel gjennom *uteseta*, som kort sagt betyr å sitte ute for å oppnå kunnskap og innsikt (Price, 2019b, ss. 58, 126). Volvene kunne dermed foreta sjelereiser, men ikke i like stor grad som mektige Odin.

Men, selv om Odin på denne måten var mektigere enn volvene, har volvene et tett forhold til Odin, og er på den måten også ganske mektige. Også i døden blir volvene sett på som mektige, ettersom det var sterk tro på at man kunne få kunnskap fra de døde: «De døde kjenner framtiden, og de kan åpenbare og avsløre fenomener som er gjemt og tildekket» (Solli, 2002, s. 139). Odin reiser for eksempel til Hel for å spørre en volve om Balders skjebne (Solli, 2002, s. 136). Det er også en volve Odin konsulterer i Voluspå: «[...] the powerful volur that the god also consults [...]» (Price, 2019b, s. 58).

3.2 Seid og kjønn

Man tenker oftest på seidutøvere som kvinner. Ordet *volve* brukes om kvinnelige seidutøvere. Men Odin var mann, og han var mesteren av seid. Det å utføre seid ble sett på som *ergi*, som betyr umandig, og dermed var det skamfullt for menn å drive med seid (Solli, 2002, s. 128). Ettersom å drive med seid ble sett på som umandig, ble som regel menn som drev med slikt kalt *ergi* og ble beskyldt for å være *niding*, altså æresløs. Likevel kan man se tegn til at kvinner som oppførte seg maskulint og drev med mannlige aktiviteter ikke fikk like mye hat (Solli, 2002, s. 144). «Samfunnet var i stor grad preget av en aggressiv maskulin etikk»,

påpeker Solli (2002, s. 145), og seid ble sett på som *ergi* fordi den som utfører seid må la seg penetrere av hjelpeånder, og på den måten blir seidutøveren passiv, og dermed blir menn som utøver seid sett på som *ergi* (Solli, 2002, s. 154). Dette har ført til spekulasjoner rundt Odins sosiale kjønnsrolle, og *queer-teori* har blitt sentralt i forskningen på området.

Queer er et begrep som blir brukt i diskusjoner rundt temaer som kjønn og seksualitet. *Queer* og *straight*, eller *skeiv* og *streit* på norsk, brukes, enkelt sagt, som motsetninger av hverandre, hvor *streit* innebærer, for eksempel, at man er heteroseksuell og ciskjønnnet (det motsatte av transkjønnet) og på den måten innenfor 'normen' hva gjelder kjønn og seksualitet, og *skeiv* brukes om de som er utenfor denne 'normen', ved for eksempel å være homoseksuell eller transkjønnet. Solli (2002, s. 168) legger vekt på at det i tidligere forskning om seid og seidutøvere har vært lagt for liten vekt på de seksuelle aspektene og viktigheten av seksualitet og kjønn i forskningen på seid. Hun trekker fram viktigheten av queer-teori/skeiv teori og at dette i forskningen kan bidra til nye perspektiver. I dag, over 20 år senere, står forskningen på et litt annet sted, ettersom det ikke lenger er fullt så tabubelagt, som vi kan se i Price (2019b, ss. 175-183), som legger ut om seksualitet knyttet til seid.

Solli (2002, s. 153) påpeker at grunnen til at Odin – selv om han, ettersom han var mann og seidutøver, kan omtales som *ergi* – kan ha blitt betraktet som den mektigste guden, er fordi *skeive* seidmenn kan ha blitt oppfattet mektigere enn *streite* seidmenn. Solli (2002, s. 153) fremhever teorien om at seidutøvere måtte overskride kjønnsgrenser, og et tredje kjønn innen seidutøvelse, *seiðberender*, som hverken var mann eller kvinne, kan ha vært sentral.

Androgynitet kan dermed ha vært særdeles viktig for seidutøverne. «*Den androgynitet og skeivhet som ble foraktet i det daglige, var helt nødvendig for kontakten med det guddommelige*» (Solli, 2002, ss. 167, hennes uthevelse). For å bygge opp under dette foreslår Solli (2002, s. 164) en tolkning av en gravrøys funnet på Askrova i Flora som at det kan ha vært en mann som er gravlagt med kvinnelige attributter for å vise sin «sjelelige androgynitet». Den gravlagte er i utgangspunktet tolket som en kvinne på grunn av gravgavene. Med seg hadde personen en runestein med navnet *wiðugastiR*, som er et maskulint navn. Dermed presenterer Solli tolkningen om at dette virkelig er en mann, men med kvinnelige gravgaver: «Hva var mer naturlig enn at han fikk med seg i graven både sitt mannlige navn og en attributt, spinnehjulet, som et tegn på sin sjelelige androgynitet som sjaman og visjonær?» (Solli, 2002, s. 164).

3.3 Volvenes utseende og praksis

For å få et innblikk i hvordan vikingtidens volver kan ha sett ut og hva slags forhold folk kan ha hatt til dem, kan vi gå til sagalitteraturen. I Eirik Raudes saga møter vi «Lillevolva Torbjørg» (figur 6). Handlingen skjer på Grønland rundt år 1000 – sagaen ble likevel, som mange av de skriftlige kildene vi har om vikingtiden, antageligvis skrevet ned flere århundrer etter dette, rundt år 1200 (Solli, 2002, s. 132), og må derfor leses og tolkes med kritisk blikk. Lillevolva blir invitert av bonden Torkjel, som er bekymret for den pågående misveksten i området (Solli, 2002, s. 130). Torbjørgs oppgave er å utføre seid for å finne ut av om denne misveksten kommer til å fortsette, altså spå framtiden.

Figur 6 Lillevolva Torbjørg fra Eirik Raudes Saga, tegnet av Þorhallur Þráinsson. Hentet fra Price (2019b, s. 126)

I denne sagaen blir Lillevolvas bekledding beskrevet nøye. Hun har blant annet på seg en steinbesatt blå kappe, som kan knyttes til Odin, en hette av lammeskinn fôret med hvitt katteskinns og katteskinns hansker (katter kan knyttes til Frøya), en skinnpung med trolldomssaker som hang i hennes belte, og hun bar «en stav prydet med messing og besatt med steiner rundt omkring knappen» (Solli, 2002, s. 131). Det er tydelig at denne kvinnen har hatt en meget rik bekledding, og det kan dermed tenkes at hun har vært av høy status. Da hun ankom gården ble hun godt mottatt og ivaretatt, noe som tyder på at hun var høyt respektert. Hultgård (2008, ss. 217-218) påpeker at det var stor etterspørsel etter volvenes hjelp når vanskelige og usikre tider var i vente.

Volven blir her beskrevet med en stav. Ordet *volve* betyr, som Solli (2002, s. 130) sier det, «stavbærerske», altså en som bærer stav. Ett objekt var viktigere enn alle andre i kildene om seidutførerne, nemlig staven (Price, 2019b, s. 132). Staven ble sett på som en del av «the material repertoire of magic», altså en viktig del av volvens utstyr (Price, 2019b, s. 132). Likevel vet vi ikke hvordan denne staven ble brukt i dette tilfellet, ettersom det ikke nevnes i Eirik Raudes saga (Price, 2019b, s. 132). Price påpeker at det heller, i dette tilfellet, kan ha

Figur 7 Stav fra 1700-tallet brukt i forbindelse med spinning, ligner volvestavens utforming. Hentet fra Price (2019a, s. 338)

vært et symbol på hennes makt og krefter som volve (Price, 2019b, s. 132). En annen historisk kilde som faktisk nevner hvordan staven blir brukt er sagaen om Vatsdølene, hvor den aktivt brukes i ritualet (Price, 2019b, s. 132). Historiske kilder forteller om flere typer volvestaver, med ulike bruksområder (Price, 2019b, s. 135). Det var antakeligvis mange ulike staver og ulike måter å bruke den på. I den norrøne mytologien kan vi lese om nornene, som spinner skjebnetråder. Volvestaven kan ha forbindelse med spinning, ettersom håndtaket på den er formet som et 'bur' (figur 7), Price (2019a, s. 338) beskriver det som «a basket-like cage», og det finnes lignende staver fra 1700-tallet som man vet har blitt brukt til å samle fiber som skal spinnes. Volvestaven kan ha vært brukt til å spinne ut sjeler (Price, 2008, s. 245).

Volven fra Eirik Raudes Saga får fra husbonden en benk, kalt seidhjell, å sitte på (Solli, 2002, s. 131). Disse seidhjellene finner vi eksempel på i flere sagatekster, som for eksempel Rolf Krakes saga og Sagaen om laksdølene (Price, 2019b, s. 120). Det er tydelig fra sagatekstene at denne seidhjellen har vært viktig for utøvelsen av seid. Price (2019b, s. 110) legger vekt på at dette kan være et viktig bindeledd til seid og volver. Han nevner også nornenes stol, som tolkes som et sete for trolldom. Fra tronen sin kan Odin se over alle verdener, og en teori er at seidhjellen skal forestille denne tronen, at den fungerer som «its divine equivalent» (Price, 2019b, s. 120).

4 Tolkninger og diskusjon

4.1 Historien om Ka. 296

Neil Price (2010) utdyper i sin artikkel *Passing into Poetry* om hans teori om at begravelsesritualer i vikingtid i stor grad handlet om å fortelle en historie. Han legger her vekt på at alle tingene som ble med i graven ikke bare ble lagt ned, men spilte en rolle i selve gravritualet: «indeed they form their very essence because their deposition was the ritual itself» (Price, 2010, s. 148). Videre påpeker han: «However, at the core of this idea is the importance of tales, the power of stories [...] and the central place they occupied in the minds of the early medieval Scandinavians as a whole» (Price, 2010, s. 150). På denne måten er også alle graver forskjellige, ettersom de forteller en historie som kanskje er personlig for den eller de gravlagte, og gjennom det gravmaterialet man har tilgang på, kan man male et bilde av hvem personen(e) i graven kan ha vært.

Denne teorien bruker han også i sin tolkning av Ka. 294-297. Båtgraven var som nevnt plassert oppå Ka. 297, en mannsgrav fra flere tiår i forveien. Price påpeker at båtgraven Ka. 294-296 er lagt *direkte* oppå denne tidligere graven, begge i retning sørvest-nordøst, og tolker dette som at de har husket nøyaktig hvor denne mannen har vært begravet (2010, s. 127), og at dette har vært viktig for selve gravritualet (2010, s. 143). I den tidligere mannsgraven under båten, Ka. 297, ble det funnet en eggformet stein. Kvinnen i Ka. 296 fikk også med seg en eggformet stein, og Price påpeker at dette kan være en indikator på at gravens plassering har vært husket over lengre tid, del av et sammenhengende ritual og historie, og at gravritualet kan ha pågått over lang tid og vært nøye planlagt (Price, 2010, s. 144).

Price (2010, s. 131) understreker viktigheten av å analysere og å prøve å forstå funnene fra gravene, og nevner at det i stor grad har vært lagt vekt på beskrivelse av gravfunnene framfor analyse. Gjennom å forsøke å forstå det man finner i gravene, kan man få en bredere forståelse av hvem personene i gravene kan ha vært, og hvordan gravritualet kan ha foregått, og hva slags forståelse den tids mennesker hadde av etterlivet. I dette kapitlet vil ulike tolkninger av Ka. 296 trekkes fram og drøftes for å svare på problemstillingen, *hvilke faktorer som har blitt brukt for å argumentere for at Ka. 296 er en volvegrav*. Gravfunnene som ble funnet i direkte tilknytning til Ka. 296 er det materialet som i hovedsak skal drøftes, andre

funn fra samme gravanlegg som er relevant vil også drøftes. Eksempler fra andre lignende graver fra samme tid vil trekkes inn der det er relevant.

4.2 Klesdrakt og annet personlig utstyr

4.2.1 Klesdrakt

Det første jeg skal se nærmere på er Ka. 296 sine klær. Av tekstil fra denne graven er det svært lite som har overlevd. Anne Stine Ingstad (1999, s. 254) har laget en katalog over tekstiler funnet i gravene på Lamøya og Bikjholberget. I denne tabellen er fire tekstilfunn satt opp under *K/IV*, men det ser ut til at disse er lagt under *grav I* i denne tabellen, altså Ka. 294. Likevel nevnes informasjon om «et svart lag, oppfattet som lær» som har vært med Ka. 296 (Heyerdahl-Larsen, 1995a, s. 24). Denne kvinnen kan dermed ha vært kledd i lær av noe slag, noe Price gir uttrykk for at er meget spesielt. Hun har antageligvis vært fint kledd, med skålspenner og perler og tekstil som kan antyde mote av høy kvalitet (Price, 2019b, s. 114). Grav 4 fra Fyrkat, Jylland i Danmark, er en annen grav som er tolket som en volvegrav. Denne kvinnen har også fått med seg lær, i dette tilfellet ble det funnet et fragment av lær med broderi, som kan ha vært del av et forkle eller hodeplagg (Price, 2019b, s. 111).

Som nevnt i kapittel 3 er volvene fra beskrivelsene vi har kjennskap til fint kledd og godt utstyrt, slik som Lillevolva, og om kvinnen fra Ka. 296 har vært så rikt kledd som Price påpeker, kan dette brukes som en indikator på at dette kan ha vært en volve. Det er grunn til å tro at volvene sto ganske høyt i samfunnet, og at de dermed fikk rike begravelser. En annen grav som illustrerer dette, er 'Gauseldronningen' fra Rogaland. Dette er enda en spektakulær grav, som av Price (2019b, ss. 114-115) tolkes som en volvegrav. Hun er meget godt utstyrt, og gravlagt på et høystatusområde, noe som videre underbygger teorien om at volvene sto svært høyt på den sosiale rangstigen i vikingtidssamfunnet. Price (2008, s. 245) ser for seg at volvene, basert på det man har funnet fra ulike graver som kan tolkes som volvegraver, sammenlignet med litterære kilder, ofte har vært kledd i dyre klær med eksotiske smykker.

Den gravlagte i Ka. 296 var dermed ifølge Price rikt kledd, som nevnt ovenfor var også de to andre i båten rikt utstyrt, som kan tale for at alle i denne graven sto høyt på den sosiale rangstigen på Kaupang i sin tid. At kvinnen var rikt utstyrt taler også for at hun kan ha vært en volve, for mest sannsynlig har volvene og seidutøverne vært personer av høyere sosial status.

Som nevnt i kapittel 3 ble volvene sett på som mektige, selv i døden, og om dette stemmer så er det ikke så rart at hun var av høy status.

4.2.2 Bronsebolle

I fanget til Ka. 296 lå en importert bronsebolle med runeinnskriften *i muntlauku* (figur 8 og 9) (Blindheim, 1999b, s. 51). Dette betyr «i vaskevannsfatet» (Spurkland, 2001, s. 135). Runeinnskriften beskriver altså selve bollens bruksområde, og det kan virke som det ikke er noen annen betydning utover dette. Hvem som har ristet disse runene får vi aldri vite. Spurkland (2001, s. 135) påpeker at rammelinjene over og under innskriften er lengre enn selve innskriften, og at risteren dermed enten ikke var så god på å beregne plassen som trengtes, eller at den ikke var ferdig ristet. At det kan ha vært den gravlagte som selv har ristet runene er ikke umulig. Som nevnt var det Odin, i mytologien, som var den som først oppdaget runene, så at en volve har vært runekyndig er kanskje ikke unaturlig.

Figur 8 Bronsebollen som lå i fanget til Ka. 296. Hentet fra Stylegar (2007, s. 98)

Figur 9 Illustrasjon av innsiden av bronsebollen med runeinnskriften *i muntlauku*. Hentet fra Blindheim et al. (1995b), plansje 11

Etter innskriften å dømme ble denne bronsebollen brukt som et vaskefat. Aslak Liestøl har foreslått at karet har vært brukt til liturgisk håndvask (Blindheim, 1999b, s. 51). Hva som var bronsebollens opprinnelige bruksområde er vanskelig å si, men at den kan ha endt opp som en del av volvens seidutstyr, virker ikke usannsynlig. Kanskje skrev hun inn runene selv og for å bruke bollen som en del av seidutstyret sitt. Om det likevel ikke skulle være en del av hennes seidutstyr, og kun et 'alminnelig' vaskefat, kan man undres hvorfor den lå i fanget

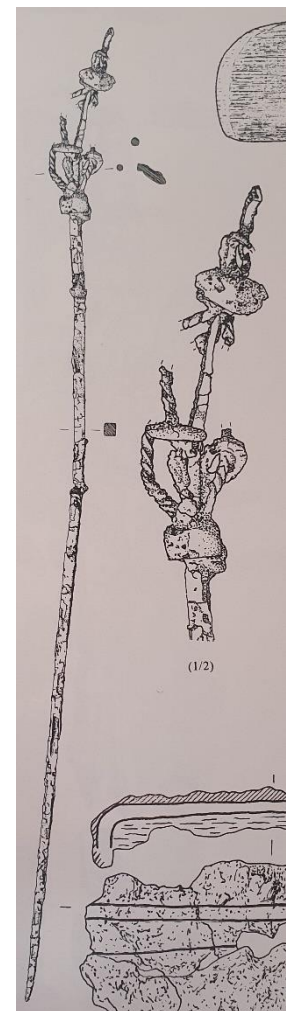
hennes. Teorien om at alle gjenstander lagt ned i graven har en betydning vil jo tilsi at også

bronsebollen er personlig for den gravlagte, og om det kun er et alminnelig vaskefat vil man kanskje tenke seg denne kvinnen som en som drev med noe slags husarbeid eller lignende. Om vi går ut fra tolkningen om at volvene var av høy rang, ville man kanskje tenke seg at de holdt seg 'for god' for slikt, og det er derfor nærliggende å tolke bollen, ut fra gitte argumenter, som en del av hennes seidutstyr. I bollen befant det seg også et hundehode, som for øvrig drøftes nærmere nedenfor, og kanskje var bollen kun en tilfeldig bolle som ble brukt som beholder i graven. Men om vi igjen anvender teorien om at alle gjenstander har betydning, virker også dette usannsynlig.

4.2.3 Vevsverd og jernstav

Den gravlagte i Ka. 296 fikk med seg et vevsverd og en jernstav (figur 10). Jernstaven ble funnet under en stor stein, og skaftet er «pydet med samme fine vriteknikk som skjærtingene i Osebergfunnet» (Blindheim & Heyerdahl-Larsen, 1999a, ss. 27, 122), som igjen taler for at den gravlagte her var av høy status. Det er denne jernstaven Price (2019b, s. 114) tolker som en volvestav. Tolkningene av disse jernstavene varierer. Blindheim et al. (1999a, s. 27) omtaler jernstaven som et stekespidd, men tolkningen av staven som en volvestav nevnes også. Staven fra denne graven er av type III_m etter Susanne Bøgh-Andersens (1999, s. 48) klassifisering av stekespidd. Det er type III (m og u) som er de som tolkes som volvestaver (Price, 2019b, s. 144). Price (2019b, ss. 84-119) bruker i sine tolkninger av volvegraver disse volvestavene som en av de største indikatorene på at den gravlagte har vært en volve eller seidutøver.

Price (2019b, s. 145) er tydelig på at utformingen av jernstavene av type III_m *ikke* kan ha vært stekespidd. Som ble nevnt i kapittel 3 kan vi se en kobling mellom volver og spinning, ettersom nornene i norrøn mytologi er de tre kvinnene som spinner skjebnetrådene. Spinning kan dermed knyttes til noe magisk, og Price (2019a, s. 337) påpeker i tillegg koblingen mellom volver og tekstilproduksjon. Videre i kapittel 3 ble det beskrevet hvordan det er påvist en sammenheng mellom denne typen jernstav og lignende staver fra senere tid som har blitt brukt i forbindelse med spinning. Koblingen

Figur 10 Jernstaven som ble funnet i Ka. 296. Hentet fra Blindheim et al. (1995b), plansje 13

mellom vevsverd/spinnehjul og magi blir også nevnt av Blindheim og Heyerdahl-Larsen (1999a, s. 27). Volven i Ka. 296 hadde, så vidt man vet etter utgraving, ikke med seg noe spinnehjul i graven, men et vevsverd. Tekstilproduksjon er en aktivitet som er forbundet med kvinner, en feminin aktivitet. En kvinne som får med seg et vevsverd er i seg selv ikke oppsiktsvekkende, ettersom det ikke er en uvanlig gravgave for kvinner å få med seg i etterlivet. Også kvinnen i Ka. 294 fikk med seg vevsverd, i tillegg til et spinnehjul, og det er ingen tolkninger av denne kvinnen som en magisk kvinne kun på dette grunnlaget. Men selv om vevsverdet i Ka. 296 ikke nødvendigvis sier så mye for seg selv, kan det, sett i sammenheng med de andre artefaktene i graven, videre underbygge hennes 'magiske karakter'. Om vi går tilbake til wiðugastiR, og går ut fra Sollis (2002, s. 164) tolkning, ser vi at spinnehjulet her er den gravlagtes 'magiske' attributt.

4.3 Hund

Som nevnt tidligere lå det i fanget til Ka. 296 en bronseballe med et hundehode oppi. Resten av hunden lå ved hennes føtter, og hunden kan ha blitt brutalt behandlet. Blindheim et al. (1995c, s. 128) nevner kort muligheten for at hunden kan ha vært del av et rituellet slakt. Ibn Fadlan (arabisk diplomat på 900-tallet) beskriver hvordan dyrene er en viktig del av et gravritual ved elven Volga (Price, 2010, s. 135). Fra denne begravelsen beretter Ibn Fadlan «om en hund som ble partert og ofret» (Blindheim & Heyerdahl-Larsen, 1995c, s. 128).

Stylegar (2007, s. 96) påpeker at hunder funnet i graver vanligvis er intakte og ikke partert, og at hunden i denne graven er enda en ting som tilsier at dette er en spesiell grav, særlig da at Ka. 296 er en spesiell person. Hvorfor hun fikk med seg en hund er vanskelig å si. Adam av Bremen forteller om hunder og hester som er ofret og hengt opp, sammen med ofrede mennesker (Solli, 2002, s. 156). Hunder ser ut til å ha vært vanlige offerdyr. Det kan så klart også være at det simpelthen var hennes egen hund.

4.4 Sittende begravelse

Av osteologisk materiale i *K/IV gr. III* ble deler av underkroppen funnet, mens overkroppen var borte (figur 11). Blindheim og Heyerdahl-Larsen (1995a, s. 118) tolker det som at «den døde har ligget med bøyde knær, på siden, noe som ble bekreftet av ovale spenner, som lå

med hulsiden opp». *K/IV grav III* blir her beskrevet som at hun lå på siden. Price (2010, s. 129) tolker derimot dette som at hun er begravet sittende, enten på en stol som for lengst er råtnet bort, eller lent opp bak i båten. Som nevnt tolker han det også som at hun holder roret, og på den måten styrer båten. Kanskje leder hun båten til Hel.

Figur 11 Skjelettfunn fra K/IV gr. III. Hentet fra Blindheim et al. (1995a, s. 118)

Price (2019b, ss. 88-97) beskriver to andre volvegraver hvor de gravlagte er begravet sittende oppreist. Begge er fra Birka, og

begge er kammergraver, altså at de døde er gravlagt i et eget rom. Den første han beskriver er grav Bj. 834, hvor en kvinne og en mann er begravet sittende på samme stol, kvinnen i fanget til mannen. Den andre graven, Bj. 845, var en kvinnegrav, hvor kun én kvinne var begravet, sittende oppreist på en stol. Sittende begravelser er en av Price sine karakteristikk på volvegraver (Stylegar, 2007, s. 96). Sittende begravelser kan dermed være en indikator på at den gravlagte kan ha vært en volve. Som vi så i Eirik Raudes saga, så sitter Lillevolva på en seidhjell under seidseansen. Et viktig aspekt av volvenes seidutøvelse har sannsynligvis vært denne seidhjellen, og det å sitte. I mange av gravene Price (2019b, ss. 120-125) tolker som volvegraver har de gravlagte fått med seg en amulett formet som en stol, som tolkes som en seidhjell, som grav 4 fra Fyrkat, hvor den gravlagte volven fikk med seg et sølvheng i form av en stol. Vi så tidligere sammenhengen mellom seidhjellen og Odins trone og nornenes stol, og en sittende begravelse kan kanskje i Ka. 296 sitt tilfelle ha vært ment som en referanse til dette.

Som nevnt, tolker Price gravritualet som en historie, noe 'levende', og man kan tenke seg at volven utøver magi selv i døden, for som vi så ble volvene sett på som mektige, også i døden. Man kan da igjen lure på hvorfor volvestaven ligger under en stor stein, hvis den er så viktig for seidutførelsen. Kanskje scenarioet i denne begravelsen har vært at volven ble gravlagt for å lede seg selv og de andre til Hel, og at hun sitter oppreist fordi hun i gitte øyeblikk utfører seid.

4.5 Relasjoner mellom de gravlagte i Ka. 294-297

Videre kan man stille spørsmål ved hva slags relasjon hun hadde overfor de andre i graven. Disse var også rikt utstyrt, så det er klart at hele graven er ganske spesiell, og relasjonene i graven er vanskelig å tolke. Om noen av menneskene ble ofret for å bli med i graven kan vi ikke vite sikkert, ettersom det ikke var noe særlig igjen av menneskelige levninger. Intet sted i kildene som har blitt undersøkt i denne oppgaven står det om indikasjoner på at menneskene i denne båtgraven har blitt behandlet på noen måte som tilsier å ha blitt ofret. Stylegar skriver om en tolkning om «et par og deres volve?», som Unn Pedersen (2014, s. 172) kritiserer, ettersom hun mener at en volve ikke ville ansett seg selv som objekt for andre. Om den gravlagte skal tolkes som volve vil det ut fra det vi har sett være unaturlig for henne å skulle underkaste seg andre, ettersom hun antageligvis har vært en sosialt høytstående person.

Det er usikkert hvilken rekkefølge de tre personene i båten ble lagt ned i graven, én mulighet er at Ka. 295 ble lagt ned i graven senere enn de to andre (Moen et al., 2023, s. 234).

Blindheim og Heyerdahl-Larsen (1999b, s. 23) presenterer en tolkning om at graven kan inneholde en mann og hans to hustruer, og at det ser ut som at det kan være en familiegrav, og at dyrene kan tenkes å være husdyr. Dette er en eldre tolkning, men det er likevel mulig at graven er en familiegrav, hvor de døde har blitt lagt i samme grav etter hvert som de har dødd, noe lignende det man også gjør i dag.

Mannen under båtgraven, Ka. 297, kan også tenkes å ha et slags forhold til den nyere båtgraven. Nøyaktig hva slags forhold er ikke lett å si, men som vi så fikk både Ka. 297 og Ka. 296 med seg en eggformet stein i graven. Blindheim (1999a, s. 139) nevner at til sammen seks graver på Kaupang har fått med seg slike steiner, og at disse «muligens skal sees som magiske gjenstander». Videre utdyper hun ikke, og heller ikke Price har kommet med tolkninger rundt hvorvidt disse steinene kan tolkes som noe magisk eller ikke. Som nevnt bruker Price disse steinene som argument i sin teori om at gravleggingen av Ka. 297 og båtgraven noen tiår senere er knyttet sammen. Om man går ut fra tolkningen av steinene som magiske attributter, kan det tenkes at det er en forbindelse mellom disse to. Kan Ka. 297 ha vært en tidligere seidmann, kanskje noen generasjoner før Ka. 296?

4.6 Tolkninger av volvens kjønn

Når det gjelder tolkningen av Ka. 296 sitt kjønn, er det antatt at dette er en kvinne, ettersom hun har fått med seg feminine gravgaver. Unn Pedersen (2014, s. 168) påpeker at kjønnsbestemmelse basert på skjelettfunn er vanskelig på Kaupang, ettersom bevaringsforholdene er svært dårlige, og derfor er de aller fleste graver på Kaupang kjønnsbestemt ved *sosialt kjønn*. Det betyr at man har brukt artefakter fra graven for å bestemme hvilket kjønn personen sannsynligvis har hatt, men det kan ikke helt sikkert fortelle oss hvilket kjønn personen har hatt *biologisk*. Heller ikke Ka. 296 kunne biologisk kjønnsbestemmes (Heyerdahl-Larsen, 1995a, s. 24).

Selv om Ka. 296 sin klesdrakt og annet utstyr den gravlagte fikk med seg tilsier at det kan ha vært en kvinne, er dette kun en tolkning av personens sosiale kjønn. Ettersom man ikke kan vite noe om den døde *biologiske* kjønn, er det naturlig å stille spørsmål ved om man virkelig kan si at personen *biologisk* sett var kvinne. Igjen kan man trekke fram wiðugastiR, som *kan* ha vært en mann *biologisk* sett, men som fikk med seg spinnehjulet, som tegn på at han var seidutøver og overskred den tids 'grenser' for kjønn (Solli, 2002, s. 164). Videre bør det påpekes at Solli kun nevner denne tolkningen i noen få setninger, og det er ikke plass her for å drøfte denne teorien videre. Ettersom vi ikke sikkert kan utelukke hverken at Ka. 296 var kvinne eller mann (*biologisk* sett), og vi kan se 'bevis' på at seid og seidutøvere ikke nødvendigvis forholdt seg etter strenge grenser mellom kjønnene, er det likevel viktig å trekke fram. Stylegar (2007, s. 96) nevner at den døde i Ka. 296 fikk med seg noen ting som man ser på som maskuline gravgaver, som kan brukes som et argument for at den gravlagte kan tolkes som en androgyn person, en *seiðberender*. Det er også mye som taler for at dette er en kvinne, det blir derfor vanskelig å påstå at dette var en mann biologisk sett, men det bør ikke ses helt bort fra at det kan være en mulighet.

5 Oppsummering

For å svare på problemstillingen, *hvilke faktorer er brukt for å argumentere for at den gravlagte i Ka. 296 kan ha vært en volve*, oppsummerer jeg oppgaven med fokus på denne. Vi har nå sett på ulike tolkninger av Ka. 296 og kommet fram til at de fleste tolkningene som har blitt drøftet her tolker den gravlagte som en volve. Vi har sett på tolkningen av vikinggraver som en historie som blir fortalt, hvor alle gjenstander som blir lagt i graven har betydning. Vi har sett at alle de tre i båtgraven antageligvis har vært av høy status, også Ka. 296. Volveene blir tolket som kvinner av høy status, og dermed er denne faktoren med på å indikere at den gravlagte kan ha vært en volve.

Bronsebollen underbygger videre hennes høye status, ettersom den er en fin importert bronsebolle. Denne kan i tillegg ha vært en del av hennes seidutstyr, enda en faktor som underbygger tolkningen av Ka. 296 som en volve. Den største faktoren som har blitt brukt i argumentasjonen av Ka. 296 som volve er volvestaven. Mange av de andre indikatorene mot tolkningen av graven som en volvegrav blir videre underbyggelser som ses i sammenheng med volvestaven. Vevsverdet og volvestaven kan ses i sammenheng med hverandre, ettersom de har med spinning og tekstilarbeid å gjøre, som kan tolkes som noe magisk, ettersom for eksempel nornene spinner skjebnetrådene.

Volvens sittende begravelse er en faktor som taler sterkt for at den gravlagte kan ha vært en volve, ettersom vi ser en sterk kobling mellom seidhjellen og Odins trone. At volven sitter med roret i sin hånd kan tolkes som at hun leder de døde til Hel. Hennes forhold til de andre i graven er ikke lett å tolke, kanskje var det en familiegrav. Kvinnen i Ka. 296 fikk med seg en hund, som var ofret for å være med i graven. Vi har sett at dette er et spesielt tilfelle, og at det ikke har vært vanlig å få med seg en hund på denne måten, noe som igjen taler for at denne graven, og særlig den gravlagte i Ka. 296 er meget spesiell.

Til sist har vi sett på tolkningene av volvens kjønn, som sosialt sett tolkes som kvinne. Seidutførere har vært både menn og kvinner, selv om seidutførelse har blitt sett på som en kvinnelig/feminin aktivitet. Om Ka. 296 virkelig biologisk sett var kvinne eller ikke får vi ikke vite, ettersom vi ikke har rester etter den dødes levninger som kan fortelle oss det.

Litteraturliste

- Blindheim, C. (1999a). Miscellanea. I C. Blindheim, B. Heyerdahl-Larsen, & A. S. Ingstad, *Kaupang-funnene : B. 2 19 : Gravplassene i Bikjholbergene/Lamøya : undersøkelsene 1950-1957 Del B: Oldsaksformer : kulturhistoriske tilbakeblikk ; Del C: Tekstilene* (s. 139). Universitetets kulturhistoriske museer, Oldsaksamlingen.
- Blindheim, C. (1999b). Smykker, beslag o.a. av fremmed opprinnelse. I C. Blindheim, B. Heyerdahl-Larsen, & A. S. Ingstad, *Kaupang-funnene : B. 2 19 : Gravplassene i Bikjholbergene/Lamøya : undersøkelsene 1950-1957 Del B: Oldsaksformer : kulturhistoriske tilbakeblikk ; Del C: Tekstilene* (ss. 47-57). Universitetets kulturhistoriske museer, Oldsaksamlingen.
- Blindheim, C., & Heyerdahl-Larsen, B. (1995a). De døde. I C. Blindheim, & B. Heyerdahl-Larsen, *Kaupang-funnene : B. 2 16 : Gravplassene i Bikjholbergene/Lamøya : undersøkelsene 1950-1957 Del A : Gravskikk* (ss. 115-126). Universitetets kulturhistoriske museer, Oldsaksamlingen.
- Blindheim, C., & Heyerdahl-Larsen, B. (1995b). *Kaupang-funnene : B. 2 16 : Gravplassene i Bikjholbergene/Lamøya : undersøkelsene 1950-1957 Del A : Gravskikk*. Universitetets kulturhistoriske museer, Oldsaksamlingen.
- Blindheim, C., & Heyerdahl-Larsen, B. (1995c). Rituelle trekk, magi - spor av kristen innflytelse. I C. Blindheim, & B. Heyerdahl-Larsen, *Kaupang-funnene : B. 2 16 : Gravplassene i Bikjholbergene/Lamøya : undersøkelsene 1950-1957 Del A : Gravskikk* (ss. 127-134). Universitetets kulturhistoriske museer, Oldsaksamlingen.
- Blindheim, C., & Heyerdahl-Larsen, B. (1999a). Gravgodsets plass. - Fast skjema eller tilfeldig plassering? I C. Blindheim, B. Heyerdahl-Larsen, & A. S. Ingstad, *Kaupang-funnene : B. 2 19 : Gravplassene i Bikjholbergene/Lamøya : undersøkelsene 1950-1957 Del B: Oldsaksformer : kulturhistoriske tilbakeblikk ; Del C: Tekstilene* (ss. 25-28). Universitetets kulturhistoriske museer, Oldsaksamlingen.
- Blindheim, C., & Heyerdahl-Larsen, B. (1999b). Gravgodsets sammensetning. I C. Blindheim, B. Heyerdahl-Larsen, & A. S. Ingstad, *Kaupang-funnene : B. 2 19 : Gravplassene i Bikjholbergene/Lamøya : undersøkelsene 1950-1957 Del B: Oldsaksformer : kulturhistoriske tilbakeblikk ; Del C: Tekstilene* (ss. 15-24). Universitetets kulturhistoriske museer, Oldsaksamlingen.
- Blindheim, C., Heyerdahl-Larsen, B., & Ingstad, A. S. (1999). *Kaupang-funnene : B. 2 19 : Gravplassene i Bikjholbergene/Lamøya : undersøkelsene 1950-1957 Del B: Oldsaksformer : kulturhistoriske tilbakeblikk ; Del C: Tekstilene*. Universitetets kulturhistoriske museer, Oldsaksamlingen.
- Blindheim, C., Heyerdahl-Larsen, B., & Tollnes, R. L. (1981). *Kaupang-funnene : 1*. Universitetets oldsaksamling.
- Bøgh-Andersen, S. (1999). *Vendel- och vikingatida stekspett*. Lunds Universitet Arkeologiska Institutionen.
- Heyerdahl-Larsen, B. (1981a). Dateringsforsøk. I C. Blindheim, B. Heyerdahl-Larsen, & R. L. Tollnes, *Kaupang-funnene : 1* (ss. 127-174). Universitetets oldsaksamling.
- Heyerdahl-Larsen, B. (1981b). Gravfeltene i Kaupangområdet. I C. Blindheim, B. Heyerdahl-Larsen, & R. L. Tollnes, *Kaupang-funnene : 1* (ss. 47-69). Universitetets oldsaksamling.

- Heyerdahl-Larsen, B. (1995a). Gravgjennomgang S. Bikjholberget/Lamøya. I C. Blindheim, & B. Heyerdahl-Larsen, *Kaupang-funnene : B. 2 16 : Gravplassene i Bikjholbergene/Lamøya : undersøkelsene 1950-1957 Del A : Gravskikk* (ss. 15-54). Universitetets kulturhistoriske museer, Oldsaksamlingen.
- Heyerdahl-Larsen, B. (1995b). Gravskikk. S. Bikjholberget/Lamøya. I C. Blindheim, & B. Heyerdahl-Larsen, *Kaupang-funnene : B. 2 16 : Gravplassene i Bikjholbergene/Lamøya : undersøkelsene 1950-1957 Del A : Gravskikk* (ss. 89-104). Universitetets kulturhistoriske museer, Oldsaksamlingen.
- Hultgård, A. (2008). The Religion of the Vikings. I S. Brink, & N. Price (Red.), *The Viking World* (ss. 212-218). Routledge.
- Ingstad, A. S. (1999). Katalog over tekstilfunnene fra gravplassene på Kaupang - Lamøya, N. og S. Bikjholberget. I C. Blindheim, B. Heyerdahl-Larsen, & A. S. Ingstad, *Kaupang-funnene : B. 2 19 : Gravplassene i Bikjholbergene/Lamøya : undersøkelsene 1950-1957 Del B: Oldsaksformer : kulturhistoriske tilbakeblikk ; Del C: Tekstilene* (ss. 249-261). Universitetets kulturhistoriske museer, Oldsaksamlingen.
- McGraw, J. L. (2017). *Del av handelsplass fra vikingtid med et metallverksted, brønn, hustomt og kulturlag. Kaupang søndre, 1012/112, Larvik k., Vestfold*. Kulturhistorisk museum.
- Moen, M., Price, N., & Pedersen, U. (2023). Archaeological knowledge production: reading mortuary reconstructions. *Antiquity*, 97(391), ss. 231-240. doi:10.15184/aqy.2022.166
- Pedersen, U. (2014). Kaupangs kvinner. I N. Coleman, & N. Løkka (Red.), *Kvinner i vikingtid* (ss. 167-185). Scandinavian Academic Press.
- Pilø, L. (2007). The Settlement: Extent and Dating. I D. Skre (Red.), *Kaupang in Skiringssal* (ss. 161-178). Aarhus University Press.
- Price, N. (2008). Sorcery and circumpolar tradition in Old Norse belief. I S. Brink, & N. Price (Red.), *The Viking World* (ss. 244-248). Routledge.
- Price, N. (2010). Passing into Poetry: Viking-Age Mortuary Drama and the Origins of Norse Mythology. *Medieval Archaeology*, ss. 123-156.
- Price, N. (2019a). Magic and mind. I N. Price, *The Viking Way* (2. utg., ss. 330-344). Oxbow Books.
- Price, N. (2019b). Seidr. I N. Price, *The Viking Way* (2. utg., ss. 55-190). Oxbow Books.
- Raudvere, C. (2008). Popular Religion in the Viking Age. I S. Brink, & N. Price (Red.), *The Viking World* (ss. 235-243). Routledge.
- Skre, D. (2007a). Exploring Skiringssal 1771-1999. I D. Skre (Red.), *Kaupang in Skiringssal* (ss. 27-42). Aarhus University Press.
- Skre, D. (2007b). Introduction. I D. Skre (Red.), *Kaupang in Skiringssal* (ss. 13-24). Aarhus University Press.
- Skre, D. (2007c). Preparing the New Campaign. I D. Skre (Red.), *Kaupang in Skiringssal* (ss. 43-51). Aarhus University Press.
- Solli, B. (2002). Seid og sjamanisme. I B. Solli, *Seid: myter, sjamanisme og kjønn i vikingenes tid* (ss. 128-168). Pax.
- Spurkland, T. (2001). *I begynnelsen var ÞNÐFR*. Cappelen Akademisk Forlag/Landslaget for norskundervisning.

Stylegar, F.-A. (2007). The Kaupang Cemeteries Revisited. I D. Skre (Red.), *Kaupang in Skiringssal* (ss. 65-128). Aarhus University Press.

